

Školní pedagogika

Téma 9: Žák jako aktér edukace

inspirace pro zpracování tématu

Obsah prezentace

- Vymezení tématu: **Žák primární školy**
- Ústřední myšlenka: **moderní výuka vychází vstříc věkovým a individuálním zvláštnostem dětí**
- Další inspirace pro rozpracování: **pedagogická diagnostika ve školní třídě, styly učení**
- Závěr: **pointa**
- Studijní literatura

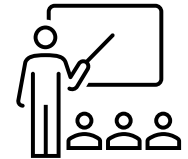
(ke zpracování
v „základním“
rozsahu)

(ke zpracování
v „rozšířeném“
rozsahu)

Individuální výuka (jeden učitel pracující s jedním žákem) má tu výhodu, že učitel vytváří úkoly „na míru“ žákovi přesně podle jeho aktuálních potřeb.

Pro výuku ve školní třídě je ale výchozí organizační formou tzv. hromadná výuka jeden učitel vyučuje skupinu (tj. třídu) žáků.

Jak ale konstruovat přiměřené úlohy v přiměřené míře, když je každý žák jiný (má jiné dispozice, zkušenosti a možnosti)?

Navíc ve škole,

- kde rozmanitost (heterogenita) v žákovské populaci objektivně narůstá (společné vzdělávání, inkluze)
- která chce respektovat nejnovější poznatky psychologie, které doporučují individuální zvláštnosti v co největší míře zohledňovat, protože jedině tak lze dosáhnout kvalitního žákovského učení.

„Obrat k dítěti“ (dle okruhů 1, 3 a 4)

Právě posilování ohledu na individualitu jednotlivých žáků a s tím spojené akceptování toho, že ve školní třídě se setkávají žáci s různými dispozicemi a možnostmi je jednou z hlavních proměn školního vzdělávání v ČR v posledních 30 letech.

Tato proměna přichází se zlepšeným chápáním (a tudíž konstruktivistickým pojetím) žákovského učení.

Zároveň s sebou tato proměna nese hlubokou změnu výukových praktik:

V době, kdy byla třída vnímána více jako celek (kolektiv), přizpůsobovali učitelé vyučování „průměrnému žáku“.

Výuka, ve které polovina třídy „spěchá, aby nebyla pozadu“, a polovina „čeká na ostatní“, je ale nefér vůči všem žákům!

Dnes dokáže dobrý učitel práci ve školní třídě organizovat tak, aby (v rámci možností) vytvářel různé učební příležitosti pro různé žáky.

Procesy, které mu v tom pomáhají, nazýváme

diferenciace a individualizace.

Základní teze: Průměrný žák neexistuje!

Někteří žáci jsou lépe disponovaní k určitým činnostem.

Někteří žáci mají doma výborné zázemí.

Někteří žáci mají jen jednoho rodiče.

Někteří žáci potřebují pomoci překonat přílišnou stydlivost.

Někteří žáci mají rodiče, kteří nepovažují školní vzdělávání za důležité.

Někteří žáci mají horší zrak či sluch.

Někteří žáci potřebují pomoci překlenout náročné období emočního zrání.

Někteří žáci se hůře vyrovnávají se změnami ve svém okolí.

Někteří žáci se hůře orientují v mezilidských vztazích.

Někteří žáci ...

Individualizace

Pojem individualizace odkazuje k takovému nastavení školní výuky, která zohledňuje charakteristiky (dispozice, možnosti, zkušenosti, ambice apod.) jednotlivých žáků, pracuje s nimi a rozvíjí je.

- *princip zvládnutého učení*
(každý žák dosahuje výukových cílů vlastní cestou)
- *princip kontinuálního pokroku v učení*
(každý žák se stále pohybuje k novým požadavkům)

Typy individualizace

- výběr v učivu (možnost vybrat si učivo)
- doplňující vyučování (rozšiřující/prohlubující)
- žák ve sledu učebních jednotek (vlastní tempo)
- individualizační „matching“ (zohlednění stylu učení)

Kasíková, H., Dittrich, P., Valenta, J. (2011). Individualizace a diferenciacie ve škole. In A. Vališová, K. Kasíková, **Pedagogika pro učitele** (s. 153-164). Praha: Grada.

s. 155 a 159

Diferenciace

Pojem diferenciace odkazuje ke snaze (ve smysluplných situacích) zvýšit homogenitu uvnitř různých skupin žáků (uvnitř systému, školy či třídy).

Vnější diferenciace (na úrovni systému či školy

- např. víceletá gymnázia, specializované třídy

Vnitřní diferenciace (uvnitř třídy)

- homogenní skupiny stálé či měnlivé
- přizpůsobení organizačních forem či metod výuky skupinám

*Aby byly individualizace a diferenciaci smysluplné,
posiluje v práci učitele (nejen na 1. stupni ZŠ)
pedagogická a psychologická diagnostika.*

- zjišťování dispozic jednotlivých žáků
(psychických, fyzických, sociálních)
- hodnocení výsledků žáků
(klasifikace, slovní hodnocení, formativní hodnocení)

Krykorková, H., Chvál, M. (2011). Pedagogicko-
psychologická diagnostika a očekávané proměny jejího
pojetí. In A. Vališová, K. Kasíková, **Pedagogika pro učitele**
(s. 341-361). Praha: Grada.

K ukončení předmětu „v základním rozsahu“ je žádoucí např.:

- umět objasnit heterogenitu žákovské populace jako přirozený jev
- umět vymežit a objasnit pojmy *individualizace* a *diferenciace*
- být schopen zdůvodnit potřebu individuální pedagogické diagnostiky

K ukončení předmětu „v rozšířeném rozsahu“, tj. ke zkoušce je třeba např.:

- hlouběji objasnit některé z pojetí učebních stylů žáků
- vymežit a objasnit fenomény jako *talent*, *nadání* apod.
- objasnit fenomén speciálních vzdělávacích potřeb

Pedagogicko-psychologická diagnostika

v průběhu
roku:

vstupní
průběžná
závěrečná

formy
hodnocení:

formativní
sumativní

využívá metod:

pozorování
rozhovor
dotazník
didaktický test
analýza výkonu
sociometrie
analýza dokumentace
anamnéza

Kasíková, H., Dittrich, P., Valenta, J. (2011). Individualizace a diferenciacce ve škole. In A. Vališová, K. Kasíková, **Pedagogika pro učitele** (s. 153-164). Praha: Grada.

Nadání, talent, vlohy

- pojmy odkazující k rozdílům v dispozicích mezi žáky
- terminologie je poměrně rozkolísaná

- spadá do oblasti psychologie osobnosti

Vlohy: zlepšené předpoklady k výkonu

Nadání: vrozené předpoklady k výkonu (mimořádné vlohy)

Talent: mimořádné nadání projevující se ve schopnostech

Nakončený, M. (1995). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada., s. 95.

Žákovské portfolio

- inovativní nástroj komplexního hodnocení žáka
- uspořádaný soubor různých produktů, které dokumentují vývoj
- archiv prací dítěte sestavený s didaktickým cílem
- sběrné (archivující), a výběrové (prezentační) mají různé cíle

<https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1543/ZAKOVSKA-PORTFOLIO-A-JEHO-CILE-V-PRIMARNI-SKOLE.html/>

Styly učení

Styly učení jsou

- soubory preferovaných postupů při učení
- částečně vrozené, ale obohacované během života záměrně i bezděčně
- svému nositeli se jeví jako běžné, samozřejmé, „normální“

Souvisí

s kognitivními styly

- globálně analytické
- verbálně představivostní

Souvisí

s typy inteligence

- verbální
- logicko-matematická
- prostorová
- hudební
- tělesně-kinetická
- interpersonální
- intrapersonální

Lze je
diagnostikovat,
zohledňovat,
rozvíjet

Mareš, J. (1998). *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál. - v doporučené literatuře

Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou dle RVP ZV (2007) považováni

- žáci se zdravotním postižením (tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a vývojovými poruchami učení nebo chování),
- žáci se zdravotním znevýhodněním (zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování)
- žáci se sociálním znevýhodněním (z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu).

Speciální vzdělávací potřeby mají i

- žáci mimořádně nadaní (diagnostikovaní PPP) a nadaní (posouzení učitelem)

Objevování vlastního pojetí žáka a vztahu mezi učitelem a žákem

- *Žák je pro mě...*
- *K žákovi bych se nikdy nechoval(a) tak, že bych...*
- *Myslím, že hodně žáků dnes...*
- *Pro žáky mohu udělat to, že...*
- *Podle mě by dnešní žáci potřebovali hlavně...*

Hlavní pointu tohoto tématu lze shrnout takto:

Humanistické pojetí školy vidí žáka jako jedinečnou bytost, jako neopakovatelný soubor vrozených dispozic, dosavadních životních zkušeností, a zájmů, tužeb a aspirací. Zároveň chápe proces učení konstruktivisticky (tzn. tak, že každé dítě konstruuje své vědění individuálně právě na základě svých dispozic, stylů učení a jedinečného „předvědění“). Z těchto dvou předpokladů vyplývá, že chce-li učitel dosáhnout výukových cílů, nevystačí jen s „hromadnou“ výukou, ale musí dobře znát každého žáka a (v jistém smyslu, alespoň někdy) „šít výuku žáku na míru“.

Proto v současné době nabývá na významu tzv. pedagogicko-psychologická diagnostika, která umožňuje učiteli poznávat individualitu žáků. (Je to mimochodem jádrový předmět příštího semestru.)

Doporučená studijní literatura

Základní

Havel, J. (2014). *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na 1. stupni základní školy jako východisko inkluzivní didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita.

- zejména kapitola 1 (v interaktivní osnově)

Mareš, J. (2010). Učení ve školním prostředí. In Průcha, J. (ed)., *Pedagogická encyklopedie* (s. 172–177). Praha: Portál.

- heslo v PEN

Rozšiřující

Petty, G. (1996). *Moderní vyučování*. Praha: Portál.

- kapitoly 1-6

Kalhous, Z. & Obst, O. (2002). *Školní didaktika*. Praha: Portál.

- kapitola 7 je věnována pedagogicko-psychologické diagnostice

Mareš, J. (1998). *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál.

- zejména kapitola 2

Václavík, A. (2014). *Prezentačně-hodnotící předmětové portfolio v 7. ročníku ZŠ. případová studie*. Brno: MU.

- dostupné on-line (munispace.muni.cz)